

Е. А. Князева

доктор экономических наук, профессор кафедры экономики предприятия и корпоративного управления, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова, Украина knyazyeva.elena@mail.ru

УДК 338.47:330.3

Н. В. Дойсан

аспирантка кафедры экономики предприятия и корпоративного управления, Одесская национальная академия связи им. А. С. Попова, Украина doisan_n@ukr.net

ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. В современных условиях актуализируется необходимость обеспечения устойчивого развития национальной экономики, сфер экономической деятельности и конкретных предприятий, в частности отрасли связи как одного из ведущих и активно развивающихся секторов экономики Украины. Автором определены внутренние и внешние факторы, влияющие на устойчивое развитие предприятия связи. К внешним факторам устойчивости отнесены экономические, социальные, политico-правовые и рисковые, к внутренним – организационные, технологические, кадровые, экономические, финансовые. Для каждого фактора сформирована функциональная подсистема показателей. На основе полученных оценок по каждому показателю осуществлена его суммарная оценка с учетом весовых значений. Интегральная оценка внутренней и внешней устойчивости определена как средневзвешенная. Предложена шкала основных интервалов устойчивости.

Ключевые слова: телекоммуникационное предприятие, устойчивое развитие, факторы устойчивости, система оценки.

О. А. Князева

доктор экономических наук, профессор кафедры экономики підприємства та корпоративного управління, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова, Україна

Н. В. Дойсан

аспірантка кафедри економіки підприємства та корпоративного управління, Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова, Україна

ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕЛЕКОММУНИКАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У сучасних умовах актуалізується необхідність забезпечення стійкого розвитку національної економіки, сфер економічної діяльності та конкретних підприємств, зокрема галузі зв'язку як одного із провідних секторів економіки України, що активно розвивається. Автором визначено внутрішні й зовнішні фактори, які впливають на стійкий розвиток підприємства зв'язку. До зовнішніх факторів стійкості віднесені економічні, соціальні, політико-правові та ризикові, до внутрішніх – організаційні, технологічні, кадрові, економічні, фінансові. Для кожного фактора сформована функціональна підсистема показників. На основі отриманих оцінок здійснено сумарну оцінку кожного показника з урахуванням вагових значень. Інтегральну оцінку внутрішньої і зовнішньої стійкості визначено як середньозважену. Запропоновано шкалу основних інтервалів стійкості.

Ключові слова: телекомунікаційне підприємство, стійкий розвиток, фактори стійкості, система оцінки.

Olena Knyazeva

Doctor Hab. in Economics, Professor, Odessa National Academy of Telecommunications named by A. S. Popov, Ukraine

Natalya Doyсан

Post-Graduate Student, Odessa National Academy of Telecommunications named by A. S. Popov, Ukraine

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE TELECOMMUNICATION ENTERPRISE ASSESSMENT

Abstract. In modern conditions the need for sustainable development of the national economy, sectors of economic activity and specific businesses actualizes, particularly the communication industry as one of the leading and fastest growing sectors of the Ukrainian economics. The authors propose an approach to the assessment of sustainability of the communication enterprise in which all the factors affecting its sustainable development are grouped into internal and external. Factors of external sustainability are: economic, social, political, legal and risk-relevant. The factors characterizing internal stability are: organizational, technological, human, economic, financial.

For each factor, a functional subsystem of parameters for numerical values has been worked out. On the basis of the estimates for each indicator, the indicator is determined by the total score (with weights), and the integral evaluation of internal and external stability is defined as the weighted average. Major scale intervals of stability have been formed.

Key words: telecommunication enterprise; sustainable development; estimation system.

JEL Classification: L96, F43

Постановка проблемы. Современная мировая экономика подвержена влиянию различных тенденций, среди которых особое место занимает возникновение финансово-экономических кризисов, негативное влияние которых существенно снижает темпы развития микро- и макроэкономических систем. В этих условиях на первый план выходит необходимость обеспечения устойчивого развития национальной экономики, сфер экономической деятельности и конкретных предприятий.

Анализ последних исследований и публикаций.

Проблемам анализа, регулирования и обеспечения устойчивого развития микро- и макроэкономических систем посвящены как научные исследования, так и законодательные акты. Так, в проекте Стратегии инновационного развития Украины на 2010–2020 годы в условиях глобализационных вызовов определено, что «возрастающая зависимость национальной экономики от внешних факторов, в том числе отрицательных, огра-

ниченність і дорогоцізна енергетических ресурсів, необхідність більш раціонального використання сировинової бази та рабочої сили повинні служити стимулом для ...переходу державної економіки к стандартам економічної безпеки та погодження з цілью забезпечення устойчивого економічного розвитку в цілому» [1]. В проекті Концепції переходу України до устойчивому розвитку відзначено, що «вимоги сучасності вимагають від України впровадження срочних заходів по формуванню концептуального видення устойчивого розвитку країни» [2].

В наукових дослідженнях зарубежних учених, в частності Г. Дейлі (Herman Edward Daly) [3] та Г. Гарднера (Gary Gardner) [4], визначені поняття та методи переходу до «економіки устойчивого состояния». Решенію проблем формування стратегії та механізмів устойчивого розвитку на рівні національної економіки та різних її секторів присвячені наукові праці українських учених О. А. Сизоненка [5], А. Е. Глинської [6], А. Н. Загорулькіна [7], Д. І. Олійник [8]. В цих роботах відображені проблемно-орієнтований механізм устойчивого розвитку підприємств в ринковій неопреділеності та інструменти його реалізації, а також проаналізовані окремі аспекти устойчивого розвитку. Однак розробка системи показателей та завдань забезпечення устойчивого розвитку підприємств отраслі звязі залишається недостатньо дослідженнями в науковій літературі. В роботах російських учених виявлені дослідження, присвячені формуванню механізма устойчивого розвитку компаній отраслі звязі [9], але вони розроблені з урахуванням геополітических особливостей Російської Федерації та практично не підходять для адаптації в умовах України. Це обумовлюється практичною актуальністю дослідження питань, пов'язаних з розробкою підходів до формування методів оцінки устойчивого розвитку сфер економічної діяльності та окремих підприємств, що, в свою чергу, вимагається в дальнішому розвитку та совершенствуванні наукової бази по даному питанню.

Возникає наукова задача, що полягає в необхідності розробки стратегії та системи показателей устойчивого розвитку підприємств звязі, в частності підприємства, що надають телекомунікаційні послуги, що обумовлює ціль даної статті.

Основні результати дослідження. Сучасний світ переживає переход від промислового суспільства до інформаційному, при якому рівень розвитку інформаційного пространства відповідає на економіку, культуру та політику. Впровадження новітніх телекомунікаційних технологій веде до зменшення затрат та росту продуктивності праці, створенню удалених робочих місць, розвитку дистанційних форм навчання та ін. Значимість отраслі та підприємств звязі для національної економіки вимагає їх устойчивого функціонування в рамках об'єднаного суспільного вектора розвитку.

Устойчивое развитие подразумевает такой процесс, в котором эксплуатация природных ресурсов, направленность инвестиций и научно-технического развития, совершенствование личности и институциональные изменения гармоничны, сбалансированы, согласованы друг с другом и ориентированы на укрепление существующего и будущего потенциала [10].

Однак наявність державного регулювання, сложність взаєморозрахунків між учасниками технологіческих процесів, необхідність забезпечення соціальних гарантій для всіх шарів суспільства та інформаційної безпеки не завжди сприяють устойчивому розвитку. Крім того, до сих пор не сформульовано понятійний апарат та система показателей устойчивого розвитку підприємства, в тому числі телекомунікаційного.

Для оцінки устойчивого розвитку макроекономіки розроблена система показателей, головне достоинство якої – її інформаційна «полнота» та адекватність

представлення триади складаючих устойчивого розвитку. В настійче время використовуються наступні показатели [11]:

1. Индекс економічного измерения, який формується з двох глобальних індексів – Індекса конкурентоспроможності та Індекса економічної свободи.

2. Индекс екологічного измерения, який базується на Екологічному індексі устойчивості (*Environmental Sustainability Index – ESI*) та учитує екологічні дані про стан природних ресурсів в країні, рівень забруднення оточуючої середовища в минулому та настійче, зусилля держави в сфері управління екологічним становищем.

3. Индекс социального измерения, формующийся путем усреднения трех глобальных индексов – Индекса качества и безопасности жизни, Индекса человеческого развития и Индекса общества, основанного на знаниях.

При порівнянні країн за рівнем устойчивого розвитку використовується комплексний індекс, в якому використовуються вагові коефіцієнти для забезпечення відповідності ваги економічного, екологічного та соціального измерений в індексі устойчивого розвитку.

Даний підхід до оцінки устойчивого розвитку макроекономіческих систем може слугувати науковою основою для визначення та оцінки устойчивого розвитку підприємств звязі, але система показателей має бути принципально іншою, т.к. речеться в основному про мікроекономіческу систему. В то ж час, сфера звязі відсутні вплив на розвиток інших сфер та економіки країни в цілому, що підтверджується, в частності, А. Джипом (A. Jipp) [12] та Л. Е. Варакіним [13], в роботах яких доказано, що для устойчивого економічного росту національної економіки повинен бути забезпечений опережаючий рост сфер телекомунікацій над ростом ВВП.

Для оцінки рівня устойчивості та перспектив розвитку підприємств російські ученими предложені використовувати три групи факторів [10]:

1) фактори, що свідчать про можливість погашення різних видів зобов'язань (підсумок розрахунків коефіцієнтів обслуговування краткосрочних та довгострокових зобов'язань);

2) фактори, що відображають темпи росту інтенсифікації виробництва (показники оборачуваності капіталу, делової активності та ін.);

3) фактори, що характеризують наявність у підприємства резервів (коєфіцієнт запасу фінансової устойчивості, коєфіцієнти покриття запасів та затрат, коєфіцієнт маневреності підприємства).

На нашу думку, названі фактори відображають настійче становище підприємства та не відповідають потенційним можливостям його устойчивого розвитку. Вони характеризують ефективність роботи підприємства, однак устойчиве розвиток предполагає високий економічний рост, як правило, не в настійче, а в середньосрочному та довгостроковому періодах. Крім того, дані фактори не дозволяють уловити соціально значимий характер послуг звязі, їх вплив на розвиток інших сфер. Поэтому необхідна розробка системи інтегрованих показателей, заснованих на взаємосв'язі показателей ефективності та устойчивості при домінуванні послідовних. На нашу думку, при формуванні системи показателей устойчивого розвитку підприємств звязі слідует засновуватися не тільки на кількісних, але і на якісних оцінках (зменшення цифрового розриву, забезпечення якості послуг, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках та ін.).

Предлагается следующий подход к оценке устойчивости развития предприятия связи. Все факторы, влияющие на устойчивое развитие предприятия связи, группируются на внутренние и внешние. Внешние факторы характеризуют устойчивость предприятия связи во внешней среде,

а также влияние услуг связи на последнюю. К ним можно отнести экономические, социальные, политico-правовые и рисковые факторы. Это факторы макроэкономического уровня, которые отражают значение устойчивого развития предприятия связи для стабильного развития экономики в целом.

Факторы внутренней устойчивости мы классифицировали на организационные, технологические, кадровые, экономические, финансовые. Это факторы микроэкономического уровня, характеризующие внутрипроизводственную устойчивость предприятия.

Для каждого фактора формируется функциональная подсистема показателей, с помощью которых можно рассчитать его числовые значения в виде индексов (а не абсолютных значений, не всегда сопоставимых между собой). Целесообразно также присвоить (методом экспертных оценок) весовые значения каждому фактору внутри системы и каждому показателю внутри подсистемы.

Мы предлагаем осуществлять оценку устойчивости телекоммуникационного предприятия на базе нижеперечисленных показателей. Подсистема микроэкономических показателей, на наш взгляд, может включать:

1. Финансово-экономические показатели (с учетом отраслевых особенностей): выполнение плана по доходам и финансовым результатам до налогообложения; динамика коэффициентов текущей ликвидности, финансовой устойчивости, обеспеченности собственными средствами; оптимальность распределения чистой прибыли между производственной и социальной сферами; эффективность системы взаиморасчетов и распределения доходов между участниками технологических процессов по предоставлению услуг связи.

2. Организационные показатели: степень охвата производственной сферы корпоративной информационной сетью; эффективность внутрипроизводственной системы защиты информации; эффективность системы охраны труда, динамика производственного травматизма и несчастных случаев на производстве; степень защищенности линейных сооружений, кабельных люков и каналов от несанкционированного доступа и краж; показатели деловой активности аппарата управления. Эти показатели влияют на деятельность предприятия связи, поскольку имеет место территориальная отдаленность участников технологических процессов, а также аппарата управления от производственных мощностей.

3. Технологические показатели, составляющие материально-технический базис устойчивого развития предприятия связи: перманентное снижение доли морально и физически устаревшего оборудования; скорость перехода на цифровой формат передачи данных всех видов связи, в том числе в труднодоступных и малонаселенных регионах страны; обеспечение доступности новых услуг и технологий; повышение уровня качества услуг; увеличение доли затрат на НИР; динамика внедрения энергосберегающих и экологически чистых технологий.

4. Кадровые показатели: уровень постоянства кадрового состава предприятия; степень повышения образовательного уровня работников; соотношение средней заработной платы на предприятии со средней заработной платой по стране; привлекательность предприятия для молодых и/или высококвалифицированных специалистов (средняя доля прироста в год); уровень фондооборуженности труда работников и роста производительности труда. Для предприятия связи, где большинство технологических процессов автоматизированы, этот показатель не столь важен, как технологический. Однако для почтовой связи, где существует множество ручных операций, данный показатель становится одним из первостепенных.

Подсистему макроэкономических показателей целесообразно формировать исходя из понимания социальной значимости услуг связи, права каждого гражданина на получение общедоступных услуг, а также степени влияния развития сферы связи на другие сферы жизнедеятельности общества. Учитывая вышесказанное, в макро-

экономическую подсистему можно включить такие показатели:

1. Рыночные показатели: доля услуг, предоставляемых на внешнем рынке; удельный вес доходов предприятия в доходах отрасли; уровень эластичности спроса на телекоммуникационные услуги; доля расходов населения, приходящихся на телекоммуникационные услуги; степень прироста доходов после проведения рекламных акций; степень замещения телекоммуникационных услуг другими видами связи. Названные показатели характеризуют степень зависимости предприятия от национального и международного рынка в целом и рынка телекоммуникационных услуг в частности.

2. Социальные показатели: уровень снижения цифрового разрыва (*digital divide*) по стране; уровень доступности универсальных услуг; соотношение темпов роста тарифов на услуги с платежеспособным спросом населения; динамика индекса удобств населения и бизнес-структур. С помощью этих показателей можно определить влияние телекоммуникационных услуг на социальную сферу и социальную значимость сферы связи.

3. Политико-правовые показатели: степень влияния международных законодательных актов на работу телекоммуникационного предприятия; степень вмешательства государственных органов в деятельность предприятия; уровень стабильности правового поля; уровень правовой грамотности населения; уровень коррупции в органах управления. Эти показатели характеризуют влияние правового поля на устойчивость развития предприятия.

4. Рисковые показатели, отражающие виды и уровень риска для работы телекоммуникационного предприятия: степень влияния на спрос на услуги связи экономических и политических кризисов; вероятность возникновения стихийных бедствий, влияющих на деятельность предприятия связи и целостность линейных и стационарных сооружений; вероятность революционных скачков в научно-техническом прогрессе и технологиях передачи данных; вероятность кардинальных изменений в отрасли.

Приведенный перечень показателей может быть расширен либо модифицирован под влиянием изменений в теоретических и прикладных аспектах функционирования телекоммуникационного рынка.

Далее формируется прикладной инструментарий оценки каждого из перечисленных показателей. На основании данных оценок по каждому показателю вычисляется суммарная оценка показателя (с учетом весовых значений). Интегральная оценка внутренней и внешней устойчивости определяется как средневзвешенная.

Полученные оценки необходимо сравнить с каким-то эталоном или шкалой, например, со средними оценками по отрасли либо по экономике в целом. Но для этого потребуется регулярно проводить оценку устойчивости предприятий (как минимум в разрезе отрасли) по предложенной или любой другой сопоставимой системе. Не отвергая такой возможности, считаем, что более целесообразно трактовать полученные оценки на основании шкалы, смысл которой состоит в выделении числовых значений интервалов устойчивости. Предлагаем сформировать шкалу на базе четырех основных интервалов устойчивости (от худшего к лучшему):

- кризисное состояние, или зона риска;
- состояние неустойчивости, или зона нестабильности;
- состояние относительной устойчивости, или зона колебаний;
- состояние устойчивого развития, или зона стабильности.

Для получения числовых значений выделенных интервалов необходимо провести ряд дополнительных исследований как в разрезе отрасли связи, так и на уровне других отраслей, а также изучить зарубежный опыт и существующие научные разработки по данной проблематике.

Выводы. Современный рынок в целом, и рынок услуг связи в частности, ставит перед телекоммуникационными

предприятиями новые задачи функционирования в условиях, характеризующихся постоянными изменениями технологии и технологий, ростом уровня конкуренции, постоянно возрастающими требованиями потребителей к ассортименту, качеству и другими тенденциями. При этом важное значение приобретает обеспечение устойчивого развития телекоммуникационного предприятия, а также формирование системы оценки данной устойчивости. В статье проанализированы существующие подходы к определению устойчивости развития микро- и макроэкономических систем, которые были использованы в качестве научной основы предложенной автором системы оценки устойчивого развития телекоммуникационного предприятия. Система базируется на интеграции макро- и микроэкономического анализа устойчивости развития предприятия. Предложены составляющие макро- и микроэкономической системы оценки, а также показатели в рамках каждой из составляющих.

В дальнейших исследованиях планируется разработка прикладного инструментария оценки показателей устойчивости в рамках каждой микро- и макроэкономической составляющей, а также формирование интервалов шкалы устойчивости развития телекоммуникационного предприятия.

Література

- Проект Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kno.rada.ua> (in Ukr.).
- Проект Концепції переходу України до сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/public-discussions/2249/> (in Ukr.).
- Daly H. E. On Wilfred Beckerman's Critique of Sustainable Development / Herman E. Daly // Environmental Values. – 1995. – № 4. – P. 49–55.
- Гарднер Г. Прискорення переходу до сталого розвитку. Стан світу 2001 / Г. Гарднер. – К. : Інтелсфера, 2001. – С. 207–226.
- Сизоненко О. А. Механізм забезпечення сталого розвитку в системі управління металургійним підприємством : автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04 / О. А. Сизоненко; Класичний приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
- Глинська А. Є. Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку підприємств легкої промисловості : автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04 / А. Є. Глинська; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2008. – 21 с.
- Загорулькін О. М. Формування інноваційної стратегії сталого розвитку підприємства : дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04 / О. М. Загорулькін; Таврійський національний ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2007. – 211 с.
- Олійник Д. І. Інвестиційне забезпечення сталого розвитку телекомунікаційної галузі в Україні : автореф. дис. ...д-ра екон. наук : 08.07.04 / Д. І. Олійник; Держ. ун-т інформ.-комунікац. технологій. – К., 2006. – 36 с.
- Семенова Е. Б. Формування механізма устойчивого розвитку компанійній отраслі связі : автореф. дис. ...канд. екон. наук : 08.00.05 / Е. Б. Семенова; Московський гос. ун-т им. В. М. Ломоносова. – М., 2007. – 211 с.
- Сталий розвиток суспільства : навч. посіб. / [А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко]. – 2-е вид. – К. : Академія муніципального управління, 2011. – 392 с.
- Клещева Н. Г. Концепция устойчивого мирового развития и система его измерений / Н. Г. Клещева, М. А. Кузнецова // Развиток методів управління та господарювання на транспорті. – 2012. – № 39(2). – С. 200–216.
- Jipp A. Wealth of nations and telephone density / A. Jipp // Telecommunications Journal. – 1963. – July. – P. 199–201.
- Варакін Л. Е. Електросвяьзь и экономика: информационно-экономический закон / Л. Е. Варакін // Электросвяьзь. – 1992. – № 12. – С. 2–6.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2013

References

- The project of the Strategy of the innovation development of Ukraine for 2010-2020 under conditions of globalization challenges. Retrieved from <http://kno.rada.ua> (in Ukr.).
- The project of the Concept of transition of Ukraine to sustainable development. Retrieved from <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/public-discussions/2249/> (in Ukr.).
- Daly, H. E. (1995). On Wilfred Beckerman's Critique of Sustainable Development. *Environmental Values*, 4, 49-55.
- Gardner, G. (2001). Accelerating the transition to sustainable development. *State of the world 2001* (Trans. from Eng.). Kyiv: Intelsphera (in Ukr.).
- Syzonenko, O. A. (2009). The mechanism to ensure sustainable development in the system of management of the metallurgical enterprise (Authoref. of dis. to obtain the degree of Ph.D., Classic Private University). Zaporizhzhya, Ukraine (in Ukr.).
- Glynska, A. Y. (2008). Organizational-economic mechanism of sustainable development of light industry enterprises (Authoref. of dis. to obtain the degree of Ph.D., Kyiv National University of Technologies and Design). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
- Zagorulkin, A. N. (2007). Formation of enterprise's sustainable development innovative strategy (Authoref. of dis. to obtain the degree of Ph.D., Tauride National University named by V. I. Vernadskyi). Simferopol, Ukraine (in Ukr.).
- Oliynyk, D. I. (2006). Investment provision of the sustainable development of the telecommunications industry in Ukraine (Authoref. of dis. to obtain the Dr. Hab. degree, State University of Information and Communication Technologies). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
- Semenova, E. B. (2008). The mechanism of the communication branch companies sustainable development creation (Author. of dis. to obtain the degree of Ph.D., Lomonosov Moscow State University). Moscow, Russia (in Rus.).
- Sadovenko, A., Maslivska, L., Sereda, V., & Tymochko, T. (2011). *Sustainable development of society* (2nd ed). Kyiv: Academy of Municipal Management (in Ukr.).
- Klescheva, N. G., & Kuznetsova, M. A. (2012). The concept of global sustainable development and the system of its measurement. *Development of Management Methods and Management in Transport*, 39(2), 200-216 (in Ukr.).
- Jipp, A. (1963). Wealth of nations and telephone density. *Telecommunications Journal*, July, 199-201.
- Varakin, L. E. (1992). Telecommunications and the economy: information and economic law. *Elektrosvyaz' (Telecommunications)*, 12, 2-6 (in Rus.).

Received 21.04.2013

Шановні колеги!

Публікація статей у науковому журналі «Економічний часопис-XXI» – це вихід у міжнародний науковий простір і перспектива Вашого кар'єрного росту!

<http://soskin.info/ea/>